

Praten over relaties en (seksuele) gezondheid

Een verkenning onder Syrische vluchtelingen
in Nederland

Mede mogelijk gemaakt met financiering van de Nationale Postcode Loterij

Arthur van Schendelstraat 696
3511 MJ Utrecht
Postbus 9022
3506 GA Utrecht

+31(0)30 231 34 31
office@rutgers.nl
www.rutgers.nl
www.rutgers.international

BIC ABNA NL 2A
IBAN NL18 ABNA 0496 3238 22
KvK 41193594

Utrecht, februari 2017

Auteurs: Milleke de Neef, Jitske de Vries en Ineke van der Vlugt, Rutgers

Projectnummer: AA30330A

© Rutgers 2017

Praten over relaties en (seksuele) gezondheid

Een verkenning onder Syrische vluchtelingen
in Nederland

Voorwoord

De laatste jaren is er in Nederland sprake van een grote toestroom van asielzoekers en vluchtelingen uit conflictlanden zoals Syrië. Er zijn sterke signalen en aanwijzingen dat vluchtelingen en asielzoekers kampen met seksuele en reproductieve gezondheidsproblemen en bij verblijf in Nederland meer seksuele gezondheidsrisico's lopen. Deels komt dit voort uit gebrekkige kennis over seksualiteit, andere seksuele moraal, een grotere kwetsbaarheid en onbekendheid met de zorgvoorzieningen en wet- en regelgeving in Nederland.

De komst van grote aantallen Syriërs is voor Rutgers, kenniscentrum seksualiteit, de reden geweest om een verkenning te doen onder Syriërs naar seksuele opvoeding en behoeften aan ondersteuning. Hiertoe zijn focusgroepgesprekken gevoerd met Syrische mannen en vrouwen die asiel hebben aangevraagd in Nederland; een deel van hen heeft een tijdelijke verblijfstatus.

Er is stil gestaan bij omgangsvormen, man-vrouw verhoudingen en seksuele voorlichting in land van herkomst. Daarnaast is gekeken welke beelden er leven over Nederland, wat hun eventuele zorgen zijn en welke behoeften zij hebben aan informatie en ondersteuning.

In dit rapport zijn de uitkomsten van de gesprekken opgetekend. Met de uitkomsten hopen we professionals in gezondheidsbevordering, voorlichting en zorg een handreiking te doen met noties voor de seksuele voorlichting. De stem van de Syriërs zelf is hierbij cruciaal. Met dit rapport hopen we een brug te slaan tussen verschillende werelden en een steentje bij te dragen aan de integratie, participatie en seksuele reproductieve gezondheid van Syriërs.

De kennis die hiermee vergaard is, geeft eerste aanknopingspunten voor de inrichting van seksuele voorlichting, informatievoorziening en ondersteuning van Syriërs. We zullen ons de komende jaren blijven inzetten om de kennis aan te vullen, te verdiepen en te delen met elkaar.

Wij bedanken de sleutelpersonen en GGD-professionals voor hun inzet en ondersteuning bij de werving van de Syriërs en deelname aan de focusgroep gesprekken. Ook bedanken we onze collega's die ervaringen met seksuele voorlichting aan Syriërs met ons hebben gedeeld. In het bijzonder bedanken we de (jonge) Syrische mannen en vrouwen voor hun waardevolle input en hun vertrouwen in ons. Zonder hun input had dit rapport niet tot stand kunnen komen.

Ton Coenen
Directeur Rutgers

Inhoud

Voorwoord	3	
1	Achtergrond Syrische vluchtelingen	5
1.1	Syrische vluchtelingen in Nederland	5
1.2	Behoeften van Syriërs met betrekking tot seksuele vorming en seksuele gezondheid	6
1.3	Doelstelling en onderzoeksvragen	6
1.4	Beoogde doelgroepen	6
1.5	Werving	7
1.6	Randvoorwaarden gesprekken	8
1.7	Onderzoeksgroep	8
1.8	Aanpak focusgroep gesprekken	8
2	Leren en praten over relaties en seksualiteit in Syrië	10
2.1	(Praten over) seksualiteit en relaties	10
2.2	Seksuele vorming/voorlichting	11
2.2.1	Seksuele opvoeding van huis uit	11
2.2.2	Thema's rondom seksuele en reproductieve gezondheid en rechten	12
2.2.3	Seksuele voorlichting op school in Syrië	16
3	Verschillen tussen de Syrische en Nederlandse samenleving	18
4	Behoeften en wensen t.a.v. informatie over relaties en seksualiteit	20
4.1	Wensen en behoeften rond seksuele voorlichting aan jongeren in Nederland: Wat moeten kinderen wel/niet meekrijgen?	20
4.2	Eigen behoeften en wensen van mannen en vrouwen	22
4.3	Bronnen voor informatie	22
5	Conclusies en aanbevelingen	25
	Aanbevelingen	28
	Bronnen	30
Bijlage 1	Topiclijst Gesprekken over relaties en gezondheid met Syrische (jonge) mannen en vrouwen	31

1 Achtergrond Syrische vluchtelingen

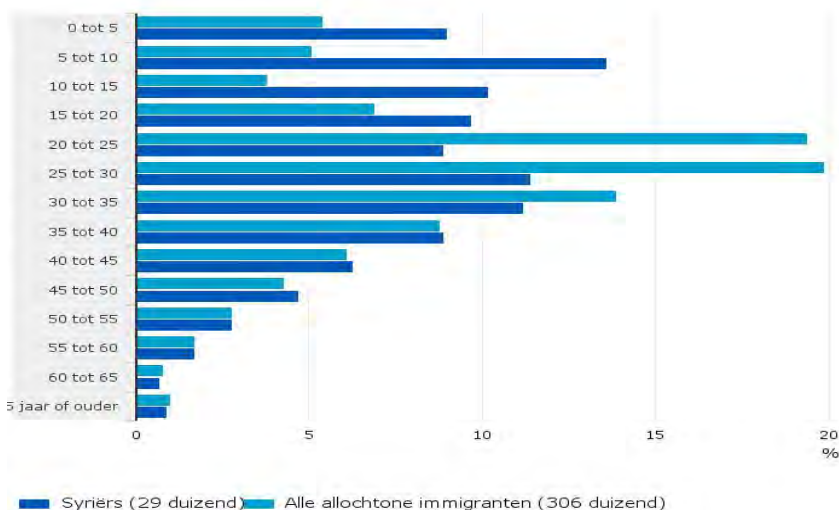
Syriërs zijn op de vlucht voor de burgeroorlog, het regime van president Assad en de huidige strijd met de terreurgroep Islamitische Staat (1). Sinds 2011, het begin van de burgeroorlog, zijn 6,6 miljoen Syriërs binnen hun eigen land op de vlucht en bijna vijf miljoen zijn gevlucht naar het buitenland (2). Het merendeel van hen verblijft in de buurlanden en bijna een half miljoen heeft asiel aangevraagd in Europa. Syrië (formeel de Syrische Arabische Republiek) is een land in West-Azië met als hoofdstad Damascus en een geschatte bevolking van 17 miljoen inwoners. De grootste etnische groep zijn de Arabieren, waarvan de meesten moslim zijn (meerderheid Soennieten, Sjiieten, Alevieten, Druzen of Ismaëlieten). De grootste etnische minderheid in Syrië zijn de Koerden, die leven in het noordwesten; de meeste Koerden zijn soennitische moslims. Andere etnische minderheden zijn de Assyriërs of Syrisch Orthodoxe christenen. Zij zijn christen en spreken Aramees (3). Hun opleidingsniveau zou vergelijkbaar zijn met de normaalverdeling in Nederland (1).

1.1 Syrische vluchtelingen in Nederland

Sinds oktober 2015 vormen Syriërs de grootste groep immigranten in Nederland. In maart 2016 woonden ruim 45.000 asielmigranten in de centrale opvang, waarvan bijna de helft uit Syrië komt (4). Van de asielzoekers uit Syrië krijgt circa 90 procent een verblijfsvergunning. Over het algemeen zijn de Syrische vluchtelingen jong en onder hen bevindt zich een relatief groot aantal kinderen; zie figuur 1. Syriërs maken het meest van alle groepen gebruik van de mogelijkheid tot gezinshereniging. Op termijn zal daarom het aantal gezinnen toenemen en de verdeling van mannen, vrouwen en kinderen vergelijkbaar zijn met die van de Nederlandse bevolking (1). Een groot deel van de Syrische vluchtelingen behoort tot de potentiële beroepsbevolking (4).

Figuur 1

Leeftijdverdeling van in 2014 en 2015 ingeschreven immigranten, 1 januari 2016

1.2 Behoeften van Syriërs met betrekking tot seksuele vorming en seksuele gezondheid

Het is plausibel dat (alleenstaande) adolescenten en jongvolwassen Syriërs relaties aangaan en hun eerste stappen in hun seksuele carrière in Nederland zetten. Om hen te kunnen ondersteunen bij een gezonde en veilige relationele en seksuele ontwikkeling is het belangrijk een goed beeld te hebben van hun seksuele ontwikkeling en seksuele vorming in het land van herkomst en wat hun wensen en behoeften hieromtrent zijn in Nederland. Om die reden is er onder deze groep een verkenning gedaan naar de kennis, ervaringen en behoeften rondom seksuele voorlichting en hun beeld van Nederland.

1.3 Doelstelling en onderzoeksvragen

De doelstelling van onze verkenning was om inzicht te krijgen in:

1. De seksuele opvoeding, normen en waarden, omgangsvormen, man/vrouw verhoudingen, seksualiteit en gezinsvorming van Syrische vluchtelingen in hun land van herkomst.
2. De wensen en behoeften van in Nederland verblijvende Syrische vluchtelingen op het gebied van seksuele vorming en seksuele gezondheid in Nederland.

Het uiteindelijke doel is om in voorlichting en zorg nog beter aan te sluiten bij de achtergrond, wensen en behoeften van Syrische migranten opdat zij in staat zijn plezierige, gezonde en veilige keuzes te maken op het gebied van relaties en seksualiteit.

Onderzoeksvragen

- Welke belangrijke boodschappen en thema's kregen Syrische mannen en vrouwen rond seksualiteit mee vanuit hun opvoeding? Wat hebben ze hierin eventueel gemist of wat vonden ze goed?
- In hoeverre zijn jongeren seksueel actief in Syrië; wat is hierin de rol van religie en cultuur? In hoeverre was er sprake van seksuele voorlichting (op school, van hun ouders, of anderszins)? Wanneer, en wat weten ze hier nog van?
- Wat kregen ze mee over seks voor het huwelijk, anticonceptie, abortus, homoseksualiteit, masturbatie?
- Hoe zijn de man/vrouw verhoudingen in Syrië, seksuele rechten en plichten en omgangsvormen, wat is wel of niet toelaatbaar?
- Wat zijn de verschillen tussen jongens en meisjes/mannen en vrouwen (rond de omgang met seksualiteit)?
- Hoe is de toegang tot anticonceptie voor jongeren/jong volwassenen? Welke anticonceptie kennen ze wel/niet?
- Is abortus toegestaan? Is er abortushulpverlening voor jongeren en hulpverlening bij seksuele problemen?
- Hoe kijken Syrische nieuwkomers aan tegen de Nederlandse samenleving, seksuele moraal, omgangsvormen, seksuele voorlichting binnen het onderwijs en seksuele rechten in Nederland; waarin verschilt dit van hun eigen samenleving?
- Welke leemtes en behoeften zijn er als het gaat om kennis en informatie over seksuele gezondheidsthema's? En op welke manier willen zij hierin ondersteund worden?

1.4 Beoogde doelgroepen

De focus lag op Syrische mannen en vrouwen in de leeftijd van 18 - 25 jaar, bij voorkeur afkomstig uit verschillende regio's en mogelijk ook met diverse religieuze achtergronden (diverse Islamitische stromingen).

1.5 Werving

Pharos, het expertisecentrum gezondheidsverschillen, heeft sinds jaar en dag veel ervaring met onderzoek en interventies gericht op vluchtelingen en asielzoekers, waaronder Syriërs. Via hun relatiernetwerk zijn Syrische professionals benaderd om input te leveren op de topiclijst voor de interviews, het werven van deelnemers voor de gesprekken over relaties en seksualiteit en het gezamenlijk uitvoeren van de (focusgroep)gesprekken.

In eerste instantie is via contacten van Pharos een oproep voor deelname aan de gesprekken op Facebook (binnen een besloten Facebook-groep voor Syriërs) geplaatst. Deze oproep heeft niet tot aanmeldingen geleid. In een gesprek met Syrische sleutelpersonen en de met Syriërs bekende professional werd duidelijk dat over 'seks' praten gevoelig ligt. Zeker wanneer er (nog) geen vertrouwensband is.

De sleutelpersonen waren bereid om in hun eigen netwerk Syriërs voor het gesprek te werven. Hun verwachting was echter dat het niet eenvoudig zou zijn om (met name jonge) vrouwen voor een gesprek te werven. Enerzijds zou dit te maken hebben met het feit dat er zich onder Syrische asielzoekers en vluchtelingen minder jonge vrouwen bevinden, en anderzijds vanwege de gevoeligheid van het thema onder ongehuwde jonge meiden. Eén van de sleutelfiguren gaf aan: *"Maagdelijkheid [voor het huwelijk] is belangrijk. Dit betekent dat je moeilijk met jonge vrouwen over seksualiteit en anticonceptie kan praten. Dit geldt ook voor scholen. Houd er rekening mee dat de boodschappen die jongeren op school krijgen rondom seksualiteit en van huis verschillend zijn"*. Reeds in deze voorgesprekken met Syrische sleutelpersonen kwam dus al naar voren dat praten over seksualiteit van huis uit niet gewoon zou zijn en gevoelig ligt omdat seks voor het huwelijk (zeker voor meisjes) niet is toegestaan. Jonge meiden van onder de 18 jaar zijn om die reden niet geïncludeerd.

In de gesprekken met sleutelfiguren werd ook benoemd dat jongvolwassenen vanaf 18 jaar mogelijk eerder bereid zouden zijn tot deelname dan minderjarigen. De verwachting was echter opnieuw dat werving onder vrouwen moeilijker zou zijn dan onder mannen. Vanaf 18 jaar zijn vrouwen verloofd of gehuwd. Een gesprek rond seksualiteit zonder aanwezigheid van de echtgenoot zou naar verwachting niet of moeilijk te realiseren dan wel toegestaan zijn. Bij mannen en jongens zou dit minder problematisch zijn. Syrische jongens vluchten vaak zonder hun ouders naar Nederland en wonen dikwijls samen met andere jongens. Vergeleken met (thuiswonende) Syrische meiden hebben zij dan ook meer privileges.

In aansluiting met bovenstaande gaf de mannelijke sleutelpersoon aan dat het geen probleem zou zijn om mannen voor de focusgroepen te werven, en bleek het mogelijk om de gesprekken met de mannen bij Rutgers in Utrecht te laten plaatsvinden. Op aanraden van de sleutelfiguren zou het gesprek met jongvolwassen vrouwen vanwege de gevoeligheid van het thema in een veilige sfeer en omgeving met een betrouwbare tolk/sleutelpersoon moeten plaatsvinden.

Ondanks de grote inzet van de vrouwelijke sleutelfiguren bij het werven van vrouwen voor de gesprekken verliep de werving moeizaam.

Via een GGD met in de gemeente wonende Syrische vrouwen met een status en via een gezondheidsbevorderaar werkzaam in een AZC is het uiteindelijk gelukt om vrouwen te spreken. De goede band van de contactpersoon bij de GGD en bij het AZC met de aan het gesprek deelnemende vrouwen heeft hierbij mogelijk een (grote) rol gespeeld.

Naast volwassen mannen en vrouwen heeft er op verzoek van een lokale jeugd- en opvoedingsinstelling een gesprek plaatsgevonden met alleenstaande Syrische jongens van circa 18 jaar. Ondanks onze inspanningen om via instellingen toch met jonge meiden te praten is dit niet gelukt. Hierbij speelde mee dat de door ons benaderde organisaties en intermediairs die met Syriërs werken geen Syrische meiden begeleidden. Ook via scholen lukte het niet om meiden te spreken te krijgen. Een docent: *"We hebben slechts een enkel Syrisch meisje hier op school. Dit soort gesprekken zijn zeker nodig, maar vanwege de vele taboes die we bij jongeren en ouders ervaren, lijkt het ons nu niet verstandig. We zijn verder van huis als de ouders hun kinderen van school halen om deze reden. Wellicht is het in de toekomst wel mogelijk"*. Gesprekken met jongens zouden wel binnen de

mogelijkheden liggen omdat deze jongens alleenstaand zijn en samen in een huis zijn ondergebracht. Voor hen lijkt het leven hier qua relaties en seksualiteit 'een walhalla'. Vooral voor deze jongens zou voorlichting rond seksualiteit nuttig zijn, volgens deze docent.

Bij de werving is naar de potentiële deelnemers gecommuniceerd dat het gesprek 'over relaties en gezondheid' zou gaan en dat het een anoniem en vertrouwelijk gesprek betreft. Ook is benadrukt dat er altijd afspraken over geheimhouding met de deelnemers onderling worden gemaakt.

1.6 Randvoorwaarden gesprekken

Voorafgaand aan de gesprekken zijn, gezien de gevoeligheid van het thema voor de deelnemers relevante randvoorwaarden opgesteld, namelijk:

- Seksegescheiden groepen.
- Zorgdragen voor een van tevoren duidelijke uitleg over de achtergrond van de focusgroep gesprekken over relaties en seksualiteit (Bijlage1: Gesprekken over relaties en gezondheid).
- Geen audio-opnamen.
- Aanwezigheid van een (betrouwbare) Arabische tolk van hetzelfde geslacht als de deelnemers.
- Expliciete benadrukking van anonimiteit (d.w.z. namen worden in de uitingen niet genoemd of er worden gefingeerde namen gebruikt).
- Afspraken over geheimhouding van de deelnemers onderling.

1.7 Onderzoeksgroep

In totaal bestond de onderzoeksgroep uit 29 (jongvolwassen) mannen en 17 vrouwen. Het merendeel van de mannen in de onderzoeksgroep was tussen de 20 - 25 jaar oud, een relatief kleinere groep is circa 18 jaar oud. Deze mannen zijn door de bank genomen hoogopgeleid. De meeste mannen hebben in Syrië een studie aan de universiteit gedaan, waarvan sommigen de studie hebben kunnen afmaken. Ook de jonge mannen zijn gezien hun leeftijd hoogopgeleid. Zo volgt een aantal in Nederland een VWO opleiding. De vrouwen zijn gemiddeld ouder dan de mannen. De vrouwen zijn voor het merendeel onder de veertig (vooral twintigers en dertigers), de jongste is 23 jaar. Qua opleiding verschillen de vrouwen meer van elkaar dan de mannen. Zo bestond één groep overwegend uit hoogopgeleide vrouwen (VWO, HBO/Universiteit) en de andere groep overwegend uit vrouwen die dat (waarschijnlijk) niet waren.

De volgende groeps gesprekken hebben plaatsgevonden:

- 2 focusgroep gesprekken met in totaal 14 mannen van circa 25 jaar oud.
- 2 focusgroep gesprekken met in totaal 18 vrouwen in leeftijd variërend van 23 tot 54 jaar oud.
- Voorlichtingsgroeps gesprekken over relaties en seksualiteit met 5 jongens van circa 18 jaar en 10 mannen tussen de 20 en 25 jaar.

Hierin komt naar voren dat de bevroegde doelgroep, voor een deel ouder was dan de in eerste instantie beoogde doelgroep van de focusgroep gesprekken. Naast het inwinnen van informatie via gesprekken maken we ook gebruik van informatie uit recente, relevante publicaties rond Syriërs en gesprekken met Syrische professionals alsook Nederlandse professionals die met (jonge) Syrische mannen en vrouwen werken.

1.8 Aanpak focusgroep gesprekken

In de focusgroep gesprekken is gebruik gemaakt van een topiclijst (Bijlage1: topiclijst). De gesprekken met de jongens zijn door Rutgers collega's uitgevoerd aan de hand van een draaiboek. De gesprekken waarin een tolk over en weer vertaalde, duurden maximaal 2,5 uur. De gesprekken begonnen met een voorstelronde van zowel de onderzoekers als de deelnemers. Aan het begin werd gerefereerd aan de uitnodiging voor het gesprek over relaties en gezondheid en bij de deelnemers is gecheckt of de inhoud en het doel van het gesprek voor hen helder was. Er is de mogelijkheid geboden om tussentijds vragen te stellen en informatie te geven over bepaalde onderwerpen. In alle gesprekken is de achtergrond van het gesprek verduidelijkt en werd belang van de input van de deelnemers als ervaringsdeskundigen extra benadrukt. De randvoorwaarden om een veilig en

vertrouwd gesprek te kunnen voeren zijn expliciet besproken en desgewenst bijgesteld. Hoewel een topiclijst leidraad voor de gesprekken vormde, hadden alle gesprekken een open karakter met ruimte voor vragen en wederzijdse uitwisseling van informatie en discussie.

2 Leren en praten over relaties en seksualiteit in Syrië

Welke boodschappen rondom relaties en seksualiteit kregen de mannen en vrouwen in Syrië? Waar, wanneer en waarover? In dit hoofdstuk passeren de boodschappen de revue die mannen en vrouwen en passant en via voorlichting thuis of op school te horen kregen.

2.1 (Praten over) seksualiteit en relaties

In hoofdstuk 1 kwam naar voren dat er in Syrië een mengeling is van etnische achtergronden en religies. Qua religie is de meerderheid moslim met daarbinnen een grote verscheidenheid aan stromingen binnen de Islam. Daarnaast is een deel van de bevolking Christen. Hoewel er verschillend invulling gegeven wordt aan seksualiteit, is seksualiteit in Syrië vooral voorbehouden aan gehuwde mannen en vrouwen.

In alle gesprekken komt naar voren dat er rondom (praten over) seksualiteit en de seksuele omgang verschillen bestaan. Zo verschillen de opvattingen hierover bij de oudere en de jongere generatie van elkaar alsook per gebied (stad/dorp) en per familie. Een aantal deelnemers benoemden dat Syriërs de laatste jaren meer open zijn, en dat er meer discussie is over taboeonderwerpen dan voorheen. Syriërs lijken hierin ook beïnvloed te worden door andere landen. Ook is Syrië volgens een aantal deelnemers de laatste 20-30 jaar steeds vrijer geworden. Zo wordt er nu positiever gedacht over seksuele voorlichting op scholen. Ook krijgen vrouwen steeds meer rechten, ze zijn in grote steden vrij om te studeren en te werken en er is nu *'zelfs een vrouwelijke minister'*.

Volgens de deelnemers zijn er tegenwoordig wel degelijk relaties tussen jongens en meisjes, mannen en vrouwen vóór het huwelijk. Ook geeft een aantal deelnemers aan dat het nu ook mogelijk is om een relatie met iemand met een ander geloof te hebben. Door één van de jongens worden de verschillende opvattingen voor wat betreft relaties, gender en seksualiteit met een Syrisch spreekwoord treffend geïllustreerd: *"niet al jouw tien vingers zijn precies hetzelfde"*. In de steden waar de jongens voornamelijk vandaan komen zou er sprake zijn van een grote diversiteit qua religieuze stromingen met een mengelmoes van strenge, zeer vrije islamitische en christelijke groepen. De jongens zagen de diversiteit in religie ook terug in kleding: ze zagen daar meiden met sluier én meiden in shorts en ook bij de jongens zien ze diversiteit in kleding.

Ondanks de grotere openheid en vrijheid rond taboe onderwerpen wordt in de gesprekken een zekere ambivalentie m.b.t. normen, waarden en gedrag rond seksualiteit verwoord. Zo lijkt - breed gedragen in de Syrische samenleving - seks buiten het huwelijk in feite (*'nog steeds'*) niet toegestaan, hoewel het soms wel stiekem gebeurt. Dit geldt voor mannen en vrouwen, maar vrouwen worden er zwaarder op afgerekend als zij seks voor het huwelijk hebben.

Jongen: "In Syrië denken de meeste mensen dat een meisje als maagd het huwelijk in moet maar ook dat verschilt per religie en gezin".

Moreel gezien *'kan het eigenlijk niet'* en ook de omgeving biedt weinig mogelijkheden tot het hebben van een (seksuele) relatie vóór het huwelijk. De werelden van (jonge) mannen en vrouwen blijken namelijk vaak gescheiden. Zo is er meestal sprake van seksegescheiden onderwijs, vooral op overheidsscholen. Pas op de universiteit zijn mannen- en vrouwengroepen gemixt. Daar zijn zowel mannen als vrouwen vrij(er) om *'eigen keuzes'* te maken en uit te gaan. Hoe ze met die keuzevrijheid daadwerkelijk omgaan, blijkt verschillend te zijn en varieert van verliefd zijn zonder seksueel contact tot seksueel contact in het geheim.

Vrouw: "Op de universiteit worden jongens en meisjes wel verliefd op elkaar, dat mag, maar zij mogen geen seksueel contact hebben. Hij moet eerst om haar hand vragen".

Man: "Als het op seks aan komt is het vaak geheim, ook als je studeert. Dan moet je eerst trouwen".

Een seksuele relatie buiten het huwelijk kan door de bank genomen niet openlijk plaatsvinden. Soms is daar de legitimering via een imam voor nodig om het seksuele contact vanuit het geloof naar elkaar toe te kunnen rechtvaardigen.

Vrouw: "Er zijn mannen en vrouwen op de universiteit die ook seksueel contact hebben, zij gaan dan naar een imam om de relatie te laten vastleggen. Dan is het voor de familie nog geheim, maar dan is er vanuit geloof wel toestemming voor seksueel contact".

In de gesprekken met de mannen lijken zij zich daarvan doordrongen dat de reputatie van een meisje in het geding is en zij niet meer kan trouwen als bekend is dat zij seksueel actief is. Dat betekent ook dat over anticonceptie niet openlijk wordt gepraat.

Man: "Alleen binnen geheime relaties wordt gepraat over anticonceptie. Er is geen informatie, opleiding over anticonceptie; dit wordt van internet gehaald of van vrienden".

Er zijn ook zaken die volgens de mannen absoluut niet gepast zijn. Zo vindt prostitutie in Syrië in het geheim plaats. Seksualiteit is onderling, binnen de eigen sekse, soms nog wel onderwerp van gesprek maar met familie kan je lang niet altijd praten over seks. Zo praat je niet over masturbatie met familie; 'dat is respectloos'. De familiebanden zijn hecht en er wordt veel waarde gehecht om daarbinnen te voldoen aan de geldende normen. In Syrië is over het algemeen sprake van een collectivistische (wij) cultuur, waar individuen zijn opgenomen in sterke, hechte, naar elkaar toe sterk loyale groepen. Dit wordt ook bevestigd in een eerder uitgekomen publicatie (5).

2.2 Seksuele vorming/voorlichting

In hoeverre was er sprake van seksuele voorlichting (op school, van hun ouders, of anderszins)? Wanneer en wat weten ze hier nog van?

2.2.1 Seksuele opvoeding van huis uit

Aangezien seks voor het huwelijk niet is toegestaan, is openheid over seks niet gewoon en wordt er eigenlijk niet of nauwelijks over seks gepraat. Ook niet van huis uit. Als er wel over seksualiteit en relaties wordt gepraat, vindt dit alleen onderling, in sekse gescheiden settingen plaats. Binnen sommige families komt seksuele voorlichting wel ter sprake, maar dit verschilt per familie. Een aantal jongens heeft meegemaakt dat hun vader wel 'iets' over seksualiteit vertelde.

Vooraf vrouwen geven aan soms tot laat in hun tienerjaren en soms tot aan hun huwelijk helemaal niets te hebben gehoord over seks, de verschillen tussen het mannen- en het vrouwenlichaam, hoe zwangerschap ontstaat en geboorteregeling.

Vrouw: "Ik was 17 toen ik pas hoorde hoe een baby geboren werd, daarvoor wist ik niet hoe een baby gemaakt werd. Wat heeft papa met mama gedaan, dat was vreselijk om te horen. Toen was ik nog niet getrouwd".

Vrouw: "Ik weet nog dat ik 15 jaar was, mijn vader was niet thuis, toen ik tegen mijn moeder zei dat ik een broertje of zusje wilde. Mijn moeder zei, dat kan niet want je vader is er niet. Toen zei ik, dan maken we er toch een verrassing van, voor papa".

Vrouw: "Tot mijn trouwdag wist ik niets".

Vrouw: "Ik wist het verschil tussen mannen- en vrouwenlichaam pas toen ik ging trouwen. Toen was ik 19. Niemand vertelde mij hierover, ik kwam er vanzelf achter".

Vrouw: "Zelfs bij bevalling, je krijgt helemaal geen informatie. Je moeder zegt toe maar, het komt goed. En dan ga je als een gek naar het ziekenhuis. Ik was helemaal kapot want ik wist helemaal niets".

Anatomische verschillen tussen mannen en vrouwen, het ontstaan van zwangerschap, hoe het toegaat tijdens de geboorte e.d. zijn volgens de vrouwen over het algemeen ook geen dingen die in gesprekken aan bod komen. Zeker niet voor het huwelijk, omdat seks voor het huwelijk taboe is. Maar ook hierin zou er een grote diversiteit zijn in gezinnen.

Vrouw: "In het algemeen, na het huwelijk, kan je antwoorden krijgen op vragen die je hebt. Daarvoor kan het niet, is taboe. Bij de ene kan je je moeder vragen, bij de andere niet. Je kan je buurvrouw vragen, of je zus".

Ook wordt aangegeven dat het soms makkelijker is om met vragen rond seksualiteit of seksuele gezondheid bij een buurvrouw aan te kloppen, of een familielid zoals een zus, of iemand van de eigen leeftijd, zoals een vriendin.

Vrouw: "Ik zoek liever iemand van mijn leeftijd, anders schaam ik me. Ik schaam me voor mijn moeder".

Het belang van het bespreken van seksualiteit wordt vaak wel gezien en onderstreept. Zo geeft één van de vrouwen aan dat 'vrouw en man volgens de islam voorbereid moeten zijn op het huwelijk, dus zou het goed zijn om over seks te praten voordat je gaat trouwen'.

Mogelijk zorgen gevoelens van schaamte of respectloosheid er voor dat er vaak niet met familie over seksualiteit gepraat wordt. Eer en schaamte zijn belangrijke concepten binnen Syrische families (3). Als kind ben je deel van je familie en is het belangrijk je te gedragen zoals je dat hebt mee gekregen in de opvoeding.

2.2.2 Thema's rondom seksuele en reproductieve gezondheid en rechten

Wat kregen de bevestigde mannen en vrouwen over de thema's rondom SRGR te horen? Wat vertellen ze rondom man/vrouwverhoudingen, over de seksuele moraal in het algemeen en geboorteregeling (gezinsgrootte, anticonceptie, abortus) en homoseksualiteit in het bijzonder?

Man- vrouwverhoudingen: mannencultuur

Er bestaan, zo komt uit de gesprekken naar voren, diepgewortelde ideeën over mannelijkheid en vrouwelijkheid. Deze ideeën brengen ongelijkheid tussen mannen en vrouwen te weeg.

Dit speelt overigens dwars door alle thema's rondom seksuele en reproductieve gezondheid en rechten mee.

In Syrië is er van oudsher eerder sprake van een masculiene cultuur waarin de sekserollen duidelijk gescheiden zijn en mannen en vrouwen verschillende rollen hebben: mannen verrichten werkzaamheden buitenshuis en vrouwen meer binnenshuis. De vrouwen beschrijven een cultuur waarin mannen een dominante rol spelen.

Vrouw: "In Syrië heerst er een mannencultuur".

Man: ".....rude girls vragen jongens uit" (niet per se negatief maar wel anders dan de norm).

Vrouw: "Als er iets met de man is, accepteert de vrouw dat, maar als er iets met een vrouw is dan wordt zij hierop op afgerekend" (bijv. als een vrouw moeilijk kinderen kan krijgen)".

Vrouw: "In Syrië is het zo dat mannen buiten het huis werken en de vrouwen binnen. Als vrouw zorg je voor de kinderen".

Sommigen vinden dat de jongere generatie hier anders mee omgaat. Zo zou er bij de nieuwe generaties 'iets meer respect naar vrouwen toe' zijn. Maar daarin zijn ook verschillen afhankelijk van bijvoorbeeld de situatie of de ideeën daarover binnen families.

Vrouw: "De man ziet zijn vrouw als een bediende. Behalve de nieuwe generatie, die hebben iets meer respect voor vrouwen".

Vrouw: "Mijn vader respecteerde mijn moeder, hij hielp haar zelfs. Mijn man is ook zo, maar op een andere manier dan mijn vader. Mijn broers zijn weer anders. Mijn vader heeft mij het meeste opgevoed, omdat mijn moeder vaak in het ziekenhuis lag. Hij heeft heel goed voor ons gezorgd".

Een vrouw maakt een kritische opmerking over de wetgeving rondom huiselijk geweld in het land van herkomst.

Vrouw: "We moeten onderscheid maken tussen regels en religie. Soms biedt de wet geen bescherming tegen huiselijk geweld".

Wat deze laatste opmerking betreft: de huidige Syrische wet verbiedt huiselijk geweld niet expliciet, hoewel geweld in het algemeen wel strafbaar is. Als het gaat om seksueel geweld, kan in de Syrische wet een dader van verkrachting zijn straf ontlopen door met zijn slachtoffer te trouwen. Verkrachting binnen het huwelijk valt niet onder de definitie van verkrachting in het Wetboek van Strafrecht. Een wetsbesluit uit 2011 bevat een bepaling die Artikel 508 van de Sharia wetgeving afschaft en verkrachters hogere straffen oplegt. In dit wetsbesluit geldt voor verkrachting de minimum gevangenisstraf van twee jaar maar daders kunnen nog steeds hun straf ontlopen als ze trouwen met het slachtoffer. Cijfers over verkrachting zijn schaars, maar volgens waarnemers waren er minimaal 1300 gevallen van verkrachting in 2009. Over verkrachting binnen het huwelijk zijn geen cijfers beschikbaar. Hoewel een aantal artikelen van het Wetboek van Strafrecht seksuele intimidatie strafbaar stelt (vooral als het gaat om kinderen), doen vrouwen die slachtoffer zijn zelden aangifte, o.a. vanwege tradities en een intense angst voor stigma, schaamte en schending familie (3).

Dubbele seksuele moraal: maagdelijkheidnorm geldt vooral voor vrouwen

In de gesprekken komt naar voren dat er veel belang wordt gehecht aan maagdelijkheid voor het huwelijk. In de mannengroepen lijken de mannen zoals al eerder opgemerkt ervan doordrongen te zijn dat het vrouwen sterker wordt aangerekend als zij voor het huwelijk hun maagdelijkheid verliezen en het om die reden van belang is daar zorgvuldig (in het geheim) mee om te gaan. In de vrouwengroepen wordt de dubbele seksuele moraal en daarmee de genderongelijkheid expliciet verwoord. Dat is niet zo verwonderlijk gezien de schande die met name vrouwen en hun familie in de praktijk (publiekelijk) treft. Een man is, zo wordt opgemerkt, ook minder 'geschikt' voor het huwelijk als hij geen maagd meer is, maar zal hier minder zwaar op worden afgerekend. Wanneer een vrouw geen maagd meer blijkt te zijn, dan zijn de consequenties vaak zwaarder (verstoting door familie, afblazen huwelijk, scheiding en eerwraak).

Vrouw: "Als een vrouw geen maagd is, wil niemand met haar trouwen. Een vrouw die niet maagd is durft niet te trouwen, omdat ze bang is dat haar familie er achter komt dat ze geen maagd meer is. Mannen kunnen dat weten, dan wordt zij niet geaccepteerd".

Vrouw: "Over het algemeen zijn mannen geen maagd meer als ze gaan trouwen".

Vrouw: "Mannen noemen zichzelf slim als ze voor het huwelijk seks hebben".

Op de vraag hoe je weet dat een meisjes al dan niet maagd is wordt het bloed als bewijs van maagdelijkheid genoemd. In de twee vrouwengroepen wordt een gebaar gemaakt tussen duim en wijsvinger gemaakt (doekje met bloed).

Vrouw: "Er zijn gebieden waar onderzocht wordt of de vrouw nog maagd is, maar dit komt niet vaak voor. Vroeger liet de man zien of de vrouw gebloed had tijdens de huwelijksnacht". [Er wordt met duim en wijsvinger tegen elkaar aan een wapperend gebaar gemaakt. Dit geeft aan 'doekje met bloed'].

In de mannen- en vrouwengroepen wordt uitgelegd dat uit onderzoek naar voren komt dat 44% van de vrouwen bij de eerste keer geslachtsgemeenschap niet bloedt. Door sommigen wordt dit beaamd en wordt aangegeven dat het tegenwoordig minder gaat om dat bloed maar meer om de seksuele reputatie. Deze wordt in de sociale omgeving van het gezin gecheckt. Overigens geldt dit zowel ten aanzien van de vrouw als de man, maar vooral de vrouw wordt hierop afgerekend en is er hierbij sprake van een dubbele moraal.

Vrouw: "Ik ben arts, ik weet dat een vrouw niet hoeft te bloeden bij de eerste keer. Maar het gaat ook over vertrouwen. Voordat een man vraagt om de hand van een vrouw informeert hij eerst in haar omgeving rond hoe de reputatie van de vrouw is".

Vrouw: "Ik ben gynaecoloog. Er kwamen ook mannen en vrouwen bij mij omdat de vrouw niet bloedt. We hebben een speciale naam voor een maagdenvlies dat niet bloedt, is meer zoals rubber. Met een kleine ingreep wordt het maagdenvlies soms gemaakt".

Vrouw: "Man en vrouw moeten maagd zijn, maar bij een man is dit niet te bewijzen. Bij de vrouw wel".

Vrouw: "Als een man om de hand van mijn dochter vraagt vraag ik naar zijn relaties. Maar op meisjes is meer controle dan op jongens".

In de gesprekken opgehaalde misverstanden en mythes rond maagdelijkheid

Als je niet bloedt, heb je een probleem

Je hebt ook elastisch maagdenvlies, dus het hoeft niet dat je bloedt, maar toch moet je maagd zijn als je gaat trouwen

Bij de man kan je het aan zijn oor zien, je krijgt een puntje op je oor als je seks hebt gehad

Gezinsgrootte

Rondom gezinsgrootte komt zowel bij de mannen- als vrouwengroepen een range van 2-4 kinderen naar voren. Er zijn families die 6 kinderen hebben, en sommigen gaan door totdat er een jongen komt, maar minder kinderen per gezin komt ook steeds meer voor. Hoewel er veel belang wordt gehecht aan grote gezinnen en er veel waarde wordt gehecht aan de geboorte van een zoon komt uit de gesprekken naar voren dat de omstandigheden in een gezin en familie soms er toe leiden dat de gezinnen kleiner zijn. Bijvoorbeeld omdat beide ouders werken.

Man: "Traditionele families willen veel kinderen (5 á 6) kinderen. Erg zeldzaam om maar 1 of twee kinderen te hebben maar het wordt bij moderne families steeds normaler".

Man: "Tegenwoordig zijn 3 tot 4 kinderen voldoende. 1 of 2 kinderen is te weinig: een kind voelt zich alleen. Het is de beslissing van de man en de vrouw samen".

Man: "Als een man veel geld heeft, wil hij veel kinderen".

Vrouw: "Twee á drie kinderen is normaal, maar er zijn ook families met 6 kinderen. Sommigen blijven door gaan tot er een jongen komt".

Vrouw: "De grootte van een gezin hangt er van af of de man en/of vrouw werkt. En het is belangrijk om een jongen te hebben".

Vrouw: "Mijn moeder was arts, dus kon zij [vanwege haar werk] niet zoveel kinderen krijgen". [moeder was ook aanwezig bij het gesprek].

Vrouw: "Mensen in een dorp hebben vaak geen werk, hun werk [taak] is dan kinderen krijgen".

Met betrekking tot geboorteregeling is bekend dat de hulpverlening bij gezinsplanning voor de burgeroorlog in Syrië begon gratis was. 58% van de vrouwen in vruchtbare leeftijd maakt hier gebruik van. Tussen 2005 en 2010 was het totale geboortecijfer 3,1 (3).

Anticonceptie

Eerder is opgemerkt dat seks buiten dan wel vóór het huwelijk als moreel verwerpelijk wordt gezien. Informatie over anticonceptie voor het huwelijk is in dit licht nog niet noodzakelijk en alleen relevant binnen het huwelijk. De verwerpelijkheid van seks en anticonceptiegebruik buiten het huwelijk wordt bevestigd in de gesprekken met mannen en vrouwen en zien we ook in cijfers van voor de burgeroorlog in Syrië. In 2009 gebruikte 47% van de gehuwde vrouwen anticonceptie. Gegevens met betrekking tot het anticonceptiegebruik bij ongetrouwde vrouwen zijn niet gevonden (3).

Alle gesprekken over anticonceptiegebruik kwamen vooral naar voren binnen de context van het huwelijk. Uit de gesprekken over anticonceptie blijkt dat het mannencondoom veelal bekend is. Dit zou volgens de mannen ook te maken hebben met het gebruik ervan in porno. Echter, vaak ontbreekt de kennis over correct condoomgebruik. Zo zou men via porno wel hebben geleerd dát je condooms moet gebruiken maar niet hoé dat precies in zijn werk gaat. Binnen het huwelijk wordt volgens de deelnemende mannen ten behoeve van gezinsplanning niet altijd een condoom gebruikt, maar wordt hiervoor meestal een 'female cap' (pessarium) gebruikt. Van de door ons gesproken vrouwen hebben sommige wel over de 'female cap' gelezen op internet, maar kennen het niet uit eigen ervaring. Condooms zijn in Syrië verkrijgbaar bij de apotheek, voor een pessarium zou een recept van de huisarts nodig zijn. Ook pilgebruik zou binnen het huwelijk gangbaar zijn. Door sommigen worden ook sterilisatie en de kalender-methode genoemd en in een van de vrouwengroepen wordt ook het spiraal genoemd. In deze laatste groep is men zeer nieuwsgierig naar de beschikbare anticonceptie in Nederland. Bekend is dat in 2009 21% van de vrouwen in Syrië geen anticonceptie gebruikte maar daar wel behoefte aan zou hebben (3).

In de gesprekken opgehaalde misverstanden en mythes rond soa, anticonceptie en het ontstaan van zwangerschap

Als je seks hebt voordat je getrouwd bent, krijg je aids. Daarom zijn jongeren bang om seks te hebben. Pas als je elkaar lang kent en weet wat ieder doet, kan het zonder condoom. Als je een meisje niet goed kent, bijv. via feestje, is het verstandig een condoom te gebruiken.

Baby's worden door een vogeltje gebracht.

Voor het zingen de kerk uit is daarvoor [om zwangerschap te voorkomen] een veilige methode.

Abortus

In zowel de mannen- als de vrouwengroepen is men het erover eens dat abortus eigenlijk niet is toegestaan, maar de meningen hierover lopen erg uiteen. De meeste mensen keuren het af. 'Moslims houden andere regels aan (tot 40 dagen mag het wel). Maar niet iedereen volgt de regels van de Koran'.

Mannen: "Volgens de wet mag het alleen als het kind ziek is".

Vrouw: "Zonder reden mag het niet, is haram. Officieel mag het niet in een ziekenhuis, maar het gebeurt wel".

Abortus in Syrië is volgens de wet verboden, tenzij het leven van de moeder in gevaar is. Hiervoor is toestemming van haar echtgenoot of ouders een vereiste (3). Hierin komt de ongelijke/ondergeschikte positie van vrouwen ten aanzien van beslissingen rondom geboorteregeling naar voren. Vrouwen hebben ook formeel minder mogelijkheden om daarin zelf de regie te nemen.

Homoseksualiteit

Volgens zowel de bevroegde mannen als vrouwen is (praten over) homoseksualiteit in Syrië een taboe. Het zou illegaal en volgens de Koran 'haram' zijn en over het algemeen niet geaccepteerd worden. Mensen waarvan bekend is dat zij homoseksueel zijn worden vaak buitengesloten.

Jongen: "In Syrië zijn er veel homoseksuelen maar ze kunnen het niet zeggen. Het blijft geheim".

Man: "Ze worden geëxcludeerd. Het is illegaal in Syrië".

Man: "Er wordt dan niet met deze persoon gepraat".

Jongen: "In Syrië zijn er veel homoseksuelen maar ze kunnen 't niet zeggen. Het blijft geheim".

Uit de uitingen komt naar voren dat veel er mythen, onwetendheid en vooroordelen leven rond homoseksualiteit. Er doen verschillende verhalen de ronde via internet en via vrienden.

Vrouw: "Je kijkt anders naar iemand. Het is niet normaal. Echt haram".

Vrouw: "Ik vind het helemaal niet goed dat ze [red. homo's] kinderen hebben. Kinderen kunnen hier niet voor kiezen".

Jongen: "Je kunt horen of een man homo is, omdat ze hetzelfde accent hebben. Ook geven ze je anders een hand. Je kunt het voelen soms, maar het is lastig" [Niemand gaat daar tegenin].

Man: "Zolang je het niet aan iemand ziet kan je wel omgaan met iemand die homoseksueel is".

De jongens associëren homoseksualiteit met anale seks. En dat er bij homostellen ook sprake is van alle gevoelens en gedragingen die binnen relaties kunnen spelen zoals van liefde, romantiek en onzekerheid was bij hen onbekend.

Het negatieve oordeel en de stereotype beeldvorming over homoseksualiteit zijn te verklaren vanuit de sociale context in Syrië. Homoseksuele contacten zijn verboden en er staat een gevangenisstraf op van maximaal 3 jaar. LHBT'ers lopen groot risico op geweld door het leger en andere gewapende groepen; zij kunnen ook te maken krijgen met uitstoting, bedreigingen en geweld door familieleden (3). Door een enkeling worden wat meer relativerende opmerkingen rondom homoseksualiteit gemaakt:

Jongen: "Als in Syrië iemand uit de kast komt, weet ik niet wat er gebeurt. Heb dat niet meegemaakt. Hier ken ik wel iemand die homo is. Geen probleem voor mij".

Vrouw: "Het is jullie land, wij accepteren dat het hier mag".

Kindhuwelijken

Zijdelings is in de vrouwengroepen aan de orde geweest dat vrouwen soms op zeer jonge leeftijd trouwen. Zo gaf één van de vrouwen expliciet aan dat ze 15 jaar oud was toen ze trouwde. Sowieso bleek in de vrouwengroepen dat sommige vrouwen op jonge leeftijd gehuwd zijn, gezien hun (opgegeven) leeftijd en het aantal kinderen.

Cijfers bevestigen dat het vóórkomen van kind huwelijken in Syrië niet ongewoon is. Vóór de crisis in Syrië (tussen 2000 en 2009) was 13% van de vrouwen tussen 20 en 25 jaar als kind (voor hun achttiende jaar) uitgehuwelijkt. De wettelijke leeftijd om te trouwen in Syrië is 18 jaar voor mannen en 17 jaar voor vrouwen. Met toestemming van de wettelijke mannelijke voogd en speciale goedkeuring van een rechter zouden jongens op hun vijftiende mogen trouwen en meisjes op hun dertiende (3).

2.2.3 Seksuele voorlichting op school in Syrië

De ervaringen rondom seksuele voorlichting op school verschillen. Sommige deelnemers aan de gesprekken geven aan helemaal geen voorlichting te hebben gehad op school, anderen zeggen dit wel te hebben gehad. Zo wordt aangehaald dat er bij biologieles basale informatie m.b.t. anatomie aan bod is gekomen. Maar omdat seks en het praten daarover nu eenmaal niet normaal is voor jongeren is de boodschap anders en de informatie beperkter. Over relaties en anticonceptie kreeg men niets te horen. Bij godsdienstlessen kwam seks ook soms ter sprake, maar dan over de normen en waarden zoals de boodschap 'alleen seks binnen het huwelijk'.

Jongen: "Op school tijdens godsdienst werd er verteld wat je wel en niet kon doen.

Bijvoorbeeld: 'als je vrouw nee zegt, mag het niet', of 'alleen vaginale seks is toegestaan' en 'Seks hoort thuis binnen het huwelijk'.

Vrouw: "We hebben het op school wel over geslachtorganen gehad, klas 9 (14/15 jaar), maar verder niet".

De beperkte seksuele voorlichting op school werd door sommigen, vaak 'wel in het geheim', aangevuld met andere bronnen, zoals internet, boeken, porno, tv programma 's, Amerikaanse krant of via-via.

Vrouw: "Ik begon zelf te zoeken toen ik verloofd was, via internet en boeken. Ik wilde er niet om vragen, ging dus zelf zoeken".

Jongen: "Met mijn smartphone ging ik op het toilet zitten om seks- en pornosites te bekijken. Niet dat deze sites verboden zijn in Syrië, maar het is een privé aangelegenheid, ik wilde niet dat anderen dat zouden zien".

Tegenwoordig zou de jongere generatie wel meer weten over seksualiteit met name via vrienden, via mensen met meer ervaring, zoals oudere broers maar ook via internet, porno, tv-programma's en school.

Na het huwelijk zou het over het algemeen wel mogelijk zijn om over seksualiteit te praten en antwoord te krijgen op vragen. Ook wordt aangegeven dat er met de partner wel over wordt gepraat.

3 Verschillen tussen de Syrische en Nederlandse samenleving

Hoe kijken de Syrische mannen en vrouwen tegen de Nederlandse samenleving aan? Waren er zaken rondom seksualiteit en relaties die hen opvielen?

In de gesprekken komt naar voren dat de gelijkwaardige omgang van mannen en vrouwen in Nederland hen opvalt.

Vrouw: "Ik vind dat mannen vrouwen hier heel goed helpen".

Man: "Iedereen is gelijk, men trekt zich niet zoveel van de anderen aan, iedereen kan zijn gang gaan".

Jongen: "Het lijkt erop alsof jongens en meiden in Nederland gelijke rechten hebben".

Deze observatie zien we ook terug in een blog van een jonge Syrische advocaat en vluchteling in de Gelderlander – mannenrechten (6).

"(...) ik vond het oneerlijk dat - in Syrië - mannen alles mochten en vrouwen niet. (...) 'Hoe anders is het in Nederland. Ik zie vrouwen als buschauffeur, politieagent of eigenaar van een restaurant. Als ze thuis komen, zijn ze daar vaak ook nog de baas. Ik heb kennisgemaakt met een Nederlands gezin waarbij de man geld krijgt van de vrouw om boodschappen te doen".

Naast de gelijkwaardigheid van mannen en vrouwen valt ook openheid rond relaties en seksualiteit op. Men ervaart dat thema 's zoals prostitutie, homoseksualiteit en seksuele omgang in Nederland makkelijker bespreekbaar zijn en meer zichtbaar zijn.

Vrouw: "Hier mag alles, bij ons is het meer gesloten".

Man: "Homoseksualiteit is hier heel normaal en geaccepteerd, een heel verschil met in Syrië".

Man: "Red light district: in Syrië vindt prostitutie meer in het geheim plaats".

Man: "Meisjes zijn erg eerlijk over seksualiteit, mensen zijn open en niet arrogant".

Vrouw: "Het grote verschil is dat een relatie tussen man en vrouw in Syrië alleen mag als zij officieel getrouwd zijn. Dat is voor iedereen zo. Bij ons is dit zo, zo hebben wij onze kinderen opgevoed". Mijn dochter is 15 jaar en heeft bij de GGD gehoord dat zij een relatie mag hebben, maar zij accepteert dit niet omdat zij zo niet is opgevoed. Ik heb mijn dochter niet gedwongen, zo denken wij nu eenmaal en mijn dochter ook".

Ook deze laatste observatie zien we terug in een van de blogs van Syrische advocaat en vluchteling in de Gelderlander. Zo verhaalt hij over zijn vakantie met de familie van zijn vriendin. Zijn eerste vakantie waarbij hij om die reden als eerste een kamer in het vakantiehuis mocht uitzoeken: 'het blijft wennen, dat haar vader het goed vindt dat ik met zijn dochter op één kamer slaap'. En ook dat zijn vriendin toen ze hem voor het eerst voorstelde aan haar vader, hem waar haar vader bij was, om de hals vloog. Hij schrok, maar zag tegelijkertijd dat haar vader lachte (7).

In het verlengde hiervan komt uit de gesprekken met de (jonge) mannen en de vrouwen de zichtbare vrijheid, die zowel voor mannen en vrouwen geldt als opvallend naar voren.

Vrouw: "Ik vind het bijzonder hoeveel vrijheid jongens en meisjes in Nederland hebben".

Vrouw: "Onze cultuur is bescheiden. Vrouwen mogen zich niet omkleden voor hun kinderen, wij mogen elkaar niet bloot zien. Broers en zussen mogen elkaar niet bloot zien. Hier is dat anders. Op de kinderopvang mogen zij samen douchen en zwemmen. Mijn kind zei dat dit hier wel mag. Ik wil niet dat mijn kind hier aan went, bloot mag niet".

4 Behoeften en wensen t.a.v. informatie over relaties en seksualiteit

Welke wensen en behoeften hebben Syrische mannen en vrouwen ten aanzien van seksuele voorlichting voor hun (toekomstige) kinderen hier in Nederland? Aan welke informatie over seksuele gezondheidsthema's hebben zij zelf behoefte? Aan welke vormen van ondersteuning geven zij de voorkeur?

4.1 Wensen en behoeften rond seksuele voorlichting aan jongeren in Nederland: Wat moeten kinderen wel/niet meekrijgen?

Opvallend is dat men zich zowel in de mannen- als de vrouwengroepen in eerste instantie afkeurend uitspreekt over seksuele voorlichting aan Syrische jeugd op jonge leeftijd. Voorlichting aan jongeren is goed kwam bij de mannen naar voren maar pas vanaf 13/14 jaar. De vrouwen waren hier explicieter in:

Vrouw: "Kinderen moeten hier nog niet mee bezig zijn, die moeten zich richten op gewone relaties, school".

Vrouw: "Op de basisschool vind ik te vroeg. Ik heb zelf geen kinderen, maar als ik zelf kinderen heb wil ik niet dat een kind van 11 jaar dat soort informatie krijgt".

Vrouw: "Wij vinden dat zij deze informatie op school niet moeten krijgen. Hoe wij er over denken is helemaal anders".

Vrouw: "Kinderen moeten op deze leeftijd zich alleen richten op leren. Op onze scholen [in Syrië] zitten jongens en meisjes apart. Zij komen dan ook niet in contact met elkaar. Thuis en buiten zijn ze hier ook niet mee bezig".

Vrouw: "Wij vinden onderwijs belangrijk, wij willen dat kinderen zich ontwikkelen voor de toekomst, maar wij willen niet dat zij op deze leeftijd over seksualiteit leren. Van ons geloof en cultuur mag dit niet".

Vrouw: "Belangrijk dat jonge mensen informatie krijgen over soa (boven de 18!). Vooral voor jongens is dit belangrijk (boven 18 jaar). Jonge mannen die in Nederland komen missen deze informatie omdat zij niet meer naar school gaan".

Vrouw: "De nieuwe generatie in Syrië van 18/19 jaar die nu in NL wonen hebben bovendien een paar jaar onderwijs gemist door de oorlog, daarom is het belangrijk om je op deze groep te richten".

Gaandeweg de gesprekken vond er een zekere kentering plaats, vooral in de vrouwengroepen. Vrouwen bleken geïnteresseerd te zijn in de seksuele voorlichting van kinderen in Nederland en stelden daar vragen over: 'Klopt het dat kinderen al op de basisschool seksuele voorlichting krijgen, waar gaat het dan over en waarom krijgen kinderen hier voorlichting'? Er ontstond in beide vrouwengroepen een meer open gesprek met ruimte voor vragen, wederzijdse uitwisseling van informatie en discussie. Zo waren er vrouwen die vertelden over hoe weinig zij zelf over relaties en seksualiteit wisten en ook dat zij soms zelf te verlegen zijn om antwoord te geven op vragen van hun kind. Er lijkt zeker met het oog op de nieuwe situatie in Nederland waar men in hun ogen zo open en vrij omgaat met elkaar omgaat rond over relaties en seksualiteit wel behoefte te zijn aan informatie thema's op het gebied van SRGR:

Vrouw: "Ik ben er wel op tegen dat een meisje of vrouw niets weet, want dan krijgt zij echt een schok als zij gaat trouwen".

Vrouw: "Meisjes van deze leeftijd moeten deze informatie ook krijgen".

Vrouw: "Deze voorlichting moet gaan over soa, hoe voorkom je seksuele ziekten. Wat voor ziekten zijn er, hoe kan je voorkomen om deze ziekten te krijgen".

Vrouw: "Jongens en meisjes moeten ook informatie krijgen over anticonceptie en maagdelijkheid".

Vrouw: "Voor meisjes is het belangrijk om op jongere leeftijd informatie te krijgen over menstruatie, 14/15 jaar. Ik had al informatie van vriendinnen, maar durfde het niet tegen mijn moeder te zeggen".

Vrouw: "Zij [jongeren, red.] moeten wel informatie krijgen, want als een kind dingen weet zijn zij beter voorbereid. Je moet kijken naar leeftijd". [Hiermee bedoelde deze vrouw dat er in de voorlichtingsboodschap rekening gehouden moet worden met de seksuele ontwikkeling].

In de voorlichting in Nederland moeten ook de Syrische normen en waarden meegegeven worden vinden zowel de mannen als de vrouwen.

Vrouw: "Kinderen zijn opgevoed op een Arabische manier, dus je kunt ze niet ineens hetzelfde vertellen als de kinderen hier te horen krijgen".

Vrouw: "Ik wil wel dat ze de informatie krijgen, maar niet ineens. Je moet kinderen stap voor stap uitleggen, wat het verschil is, dat ze niet ineens alles moeten leren".

In één van de mannengroepen wordt aangegeven dat er meer aandacht zou moeten zijn 'voor gender/man-zijn na de vlucht en de verwachtingen van familie, je rol, je plek in NL samenleving als man en het aangaan van nieuwe relaties'.

Naast de seksuele voorlichting op school willen zowel mannen als vrouwen ook zelf betrokken zijn bij de voorlichting aan hun kinderen.

Vrouw: "Zoals mijn dochter hier, die voed ik islamitisch op maar ik wil haar wel vertellen over hoe haar lichaam werkt zodat zij goed voorbereid is".

Met name vrouwen geven aan handvatten te willen voor het bespreken van seksualiteit met eigen kinderen. Mogelijk is de achtergrond hiervan dat zij zelf voor hun huwelijk onvoldoende tot niets mee kregen rond seksualiteit. Hun kinderen komen echter nu soms wel met vragen over relaties en seksualiteit. Omdat praten over seksualiteit van huis uit taboe was en zij niet gewend zijn om erover te praten ontbreekt het hen soms aan de vaardigheden en de kennis om daarover met ze over in gesprek te gaan, hoewel ze dit wel zouden willen.

Vrouw: "Ik weet nog dat ik 15 jaar was, mijn vader was niet thuis, toen vroeg ik mijn moeder een broertje of een zusje. Mijn moeder zei; dat kan niet want je vader is er niet. Toen zei ik: dan maken we toch een verassing van voor papa".

Man: "Mijn moeder vertelde dat een vogeltje baby's bracht; en dat het verschil tussen mannen en vrouwen in de ogen zit (ogen van vrouw zijn onschuldig); verder geen verschillen tussen mannen en vrouwen".

Vrouw: "Toevallig heeft mijn dochter van 9 mij gisteren gevraagd hoe ze gemaakt is en hoe zijn jullie getrouwd'? Toen vroeg ik mij af waarom is hier de relatie tussen mannen en vrouwen zo makkelijk? Ik zei tegen mijn dochter dat ik aan God om een dochter heb gevraagd en toen kreeg ik die. Ik wist niet wat voor antwoord ik moest geven".

Vrouw: "Mijn dochter is 14 en ik ben verlegen om haar hierover te vertellen, ik wacht tot zij hier op school over leert".

4.2 Eigen behoeften en wensen van mannen en vrouwen

In alle gesprekken met (jonge) mannen en vrouwen komt een grote behoefte aan kennis op alle SRGR thema's naar voren. Van informatie over anatomie 'over het lichaam van de man en vrouw' (bijvoorbeeld over de geslachtsdelen) en fysiologie, 'bijvoorbeeld rond opwinding, het maagdenvlies bij de vrouw', het ontstaan van een zwangerschap, soa, hiv-preventie en anticonceptie tot homoseksualiteit. In één van de vrouwengroepen bleek dat zij zeer nieuwsgierig waren naar wat er zoal in Nederland verkrijgbaar is aan betrouwbare anticonceptie middelen. De vrouwen waren bijvoorbeeld niet bekend met de anticonceptiepleister, de anticonceptiering en het anticonceptiestaafje. Ook vinden mannen en vrouwen het belangrijk om het bewustzijn te vergroten rondom het oplopen van soa's en kennis te verkrijgen over hoe je jezelf kunt beschermen. Als tip voor de voorlichting en zorg op het gebied van seksualiteit komt dan ook naar voren dat iedereen, zowel mannen als vrouwen, bij aankomst moet worden getest op soa.

Vrouw: "Ik wil ook informatie over ziekten, zoals aids en hepatitis. Ik wil weten hoe vaak het voorkomt".

Vrouw: "Persoonlijk vind ik het fijn om iets te leren over soa's, om ziektes te voorkomen om mezelf te beschermen en anderen hierover te vertellen".

Vrouw: "De meisjes in Nederland beginnen vroeg aan de pil. Ik ben net ook begonnen met de pil en ik maak me zorgen of dit wel goed is voor mijn gezondheid. Ik wil weten wat de beste methode van anticonceptie is".

Vrouw: "Ik ken veel soorten anticonceptie, de pil en de natuurlijke manier. Misschien wil ik wel meer soorten weten, want ik wil mij voorbereiden op de toekomst".

Man: "Hoe seks werkt".

Vrouw: "Ik ben 42 jaar oud, ik heb twee kinderen. [...] Ik kan niet makkelijk zwanger worden. Mijn man wil nog een kind nu wij in Nederland zijn. Ik wil weten of het wel verstandig is om nu nog een kind te nemen. Mijn man zegt dat hij anders een kind bij een ander kan maken".

4.3 Bronnen voor informatie

De bevroegde Syrische mannen en vrouwen gaven unaniem aan dat zij behoefte hebben aan kennis en informatie over seksualiteit en relaties. De vraag die hierbij opkomt is hoe en van wie zij deze informatie in Nederland willen ontvangen.

Jonge mannen praten het liefst over seksualiteit met mannen en leeftijdsgenoten; dan zijn zij het meeste op hun gemak en hoeven zij minder op hun woorden te letten dan als er vrouwen bij zijn. Een officiële les kan volgens hen wel door een vrouwelijke docent gegeven worden.

De vrouwen geven aan dat het handig is als de informatie op schrift staat, bijvoorbeeld in een folder en dat er dan een voorlichtingsbijeenkomst is om vragen te stellen. Aandachtspunt daarbij is wel dat 'Syriërs vaak niet over seksualiteit durven te praten'. In het licht daarvan geeft men aan het internet een goede manier van informatieverschaffing te vinden. De informatie zou dan wel moeten worden aangeboden in 'zowel het Nederlands als in het Arabisch, dan valt het op en snappen mensen waar het over gaat'.

Aan zowel de mannen als de vrouwen wordt als een mogelijke online bron van informatie de website Zanzu.be getoond. Deze website is ontwikkeld door Sensoa, het Belgische expertise centrum voor seksuele gezondheid. De website is bedoeld om anderstaligen toegang te geven tot informatie over seksuele gezondheid en kan ook worden ingezet door professionals in hun werk met anderstaligen. De website informeert in 13 talen over seksuele gezondheid. Doel van het tonen van de website was om bij deze groep Syriërs na te gaan wat men van zo'n website vindt en te peilen welke mogelijke aanpassingen voor de Nederlandse setting voor Syriërs zinnig zouden zijn.

Vooral in een van de mannengroepen wordt in eerste instantie wat geschokt op Zanzu.be gereageerd: *'Wij zijn niet gewend aan websites zoals deze; ik zou niet naar zo'n website gaan. Ik ben er niet in geïnteresseerd'*. In tweede instantie laat men zich er positief over uit:

Man: "Maar het is heel goed".

Man: "Deze website zou ook op school moeten worden getoond".

Er worden dan ook vrijwel meteen ook argumenten aangedragen ter legitimering, dus waarom deze website wel kan:

Man: "Narrow minded thinking people zullen het toch niet zien of gebruiken".

De website geeft volgens mannen ook de indruk dat het voor onderwijs doeleinden bestemd is en dus niet *'verboden'*.

Man: "Als het onderwijs is dan is het niet erg dat ik er naar kijk. Ik zou het alleen bekijken, niet met een ander".

Een andere man geeft aan dat je er wel 'met een docent' naar zou kunnen kijken.

In beide vrouwengroepen ziet men er meteen de voordelen van in.

Vrouw: "Misschien durf je het soms niet te vragen, zo kan je zelf op een betrouwbare manier Zoeken".

Vrouw: "Pubers vinden het niet fijn om van hun ouders te horen wat wel of niet mag (...) Zanzu geeft goede informatie, geen porno".

In zowel de mannen- als de vrouwengroepen komt naar voren dat de meerwaarde van Zanzu ligt in het feit dat het een betrouwbare, anonieme en online bron betreft. Van belang is dat *'de website handig is voor verschillende groepen en/of m.b.t. verschillende thema's: bijvoorbeeld voor zwangere vrouwen, ouders, pubers; het stuk over rechten'*.

Ook het feit dat Zanzu in de eigen taal - in dit geval het Arabisch - kan worden geraadpleegd is volgens de bevraagde mannen en vrouwen een voordeel, waarbij ook de voorleesfunctie als pré wordt genoemd. In de mannengroep wordt daarbij aangegeven dat de uitspraak van het Arabisch goed is, maar dat *'waarschijnlijk meer mensen lezen dan luisteren'*. Verder wordt er opgemerkt dat er wel sprake is *'van veel tekst voor jonge mensen'*.

Over de pictogrammen zijn de mannen verdeeld: in de ene groep vindt men deze oké, in de andere groep vindt men ze *'difficult to understand'*. Ook vindt men de plaatjes over het condoom *'shocking'* aan de ene kant maar aan de andere kant ook *'interessant en informatief'*. In een van de vrouwengroepen was men ook niet helemaal positief over de pictogrammen en met name m.b.t de pictogram rond seksueel plezier en de afbeeldingen van standjes. Dit zou volgens hen niet geschikt zijn voor jongeren: *'dan gaan ze het zelf doen'*. De pictogram rond seksueel plezier was ook bij Syrische mannen die binnenliepen na een focusgroep met Syrische vrouwen reden tot verbazing toen ze dat op het digibord aantroffen. Naast verbazing was er ook veel belangstelling voor een voor hen betrouwbare online website als Zanzu en werd het webadres meteen genoteerd.

Vooral in de mannengroep wordt aangegeven dat Zanzu dan wel goede informatie bevat, maar vanuit de eigen traditie niet voor een ieder geschikt is. Deze is vooral *'voor jongeren misschien niet geschikt zonder uitleg'*. Geopperd wordt Zanzu naar de verschillende specifieke doelgroepen 'getrechterd' kenbaar te maken. Aldus kunnen sub-doelgroepen, zoals ouders, zwangere vrouwen, mannen, pubers, etc. specifieke informatie aangereikt krijgen inzoomend op de voor hen relevante en geschikte thema's. De toeleiding naar de website zou afhankelijk van de doelgroep en het thema met

behulp van specifieke geschikte media kunnen gebeuren bijv. met advertenties, flyers, folders, op een cd voor de ouders of via een nieuwsbrief.

5 Conclusies en aanbevelingen

De gesprekken met Syriërs hebben nieuwe kennis en inzichten opgeleverd over de sociaal culturele context waarin seksualiteit en man- vrouwverhoudingen betekenis krijgen in het land van herkomst en hoe men aankijkt tegen de Nederlandse samenleving. Er is kennis vergaard over de boodschappen over seksualiteit in de opvoeding van ouders, omgeving en onderwijs. De gesprekken hebben ook meer inzicht gegeven in leemtes in kennis, mispercepties en hun eigen behoeften en wensen bij seksuele voorlichting.

Echter, een paar kanttekeningen bij de gesprekken zijn hierbij op zijn plaats:

- Wellicht ten overvloede wijzen we erop dat in het licht van onze doelstellingen, de beperkte tijd van de gesprekken en gezien de gevoeligheid van bepaalde thema's, niet alle SRGR thema's helemaal zijn uitgediept. Een thema zoals seksueel geweld is bijvoorbeeld vrijwel niet aan bod gekomen.
- We hebben met veelal hoogopgeleide mannelijke Syriërs gesproken en het is niet gelukt om jonge ongehuwde vrouwen te includeren (de jongste vrouw was 23 jaar, alle vrouwen waren gehuwd of gehuwd geweest). Een deel van de vrouwen was hoog opgeleid, een groter deel lager opgeleid.
- Voorzichtigheid is geboden met betrekking tot het veralgemeniseren van de uitkomsten voor hele groep.
- Het risico van dergelijke focusgroepen en het spreken met een tolk in een andere taal, is dat nuances verloren kunnen gaan en dat niet alle informatie volledig kan worden opgetekend. Hierdoor kunnen uitspraken soms kort door de bocht overkomen of bij verslaglegging hun kleur verliezen.
- Het is bij gesprekken als deze de vraag of er recht wordt gedaan aan ieders denkwijze en opmerkingen. Er zijn wel verschillen in opvattingen en denkbeelden waargenomen maar het is niet helemaal duidelijk of iedereen zich vrij heeft gevoeld de eigen mening te uiten. Wel is voorafgaande aan en bij de start van de focusgroepen veel aandacht besteed aan het creëren van een veilige en vertrouwde omgeving. Als insteek is bewust gekozen voor een veilig thema: in gesprek over "relaties en gezondheid".

Tijdens de gesprekken ontstond steeds meer openheid over seksualiteit en bleek er grote bereidheid om hierover met elkaar uit te wisselen. De gesprekken waren levendig en hebben bijgedragen aan een meer persoonlijke bewustwording van het thema. Ook bleek er veel behoefte aan informatie over seksualiteit. Tussentijds is ook relevante informatie overgedragen als hierom werd gevraagd. De gesprekken hadden hierdoor soms ook een educatief karakter.

De belangrijkste conclusies uit de gesprekken:

a. Sociaal culturele context in Syrië

Seks voor of binnen het huwelijk

In de gesprekken kwam herhaaldelijk naar voren dat seks alleen binnen het huwelijk is toegestaan. Wel zijn er verschuivingen zichtbaar. De laatste jaren is seksualiteit in bepaalde groepen meer bespreekbaar en wordt niet meer strikt vastgehouden aan de norm van seks binnen het huwelijk. Jongeren experimenteren meer met relaties en seksualiteit maar duidelijk is wel dat dit nog niet algemeen geaccepteerd is. Sommige jongeren moeten dit nog steeds stiekem doen.

Dubbele seksuele moraal en maagdelijkheid

Ook de maagdelijkheidsnorm is dominant aanwezig. De geïnterviewden beamen dat er sprake is van een dubbele seksuele moraal. Als een meisje geen maagd meer is voor het huwelijk, kan dit repercussies hebben. Niet alleen voor het meisje maar ook voor de familie. Jongens worden hier minder streng op afgerekend, of zoals een geïnterviewde verwoordde: 'die komen er wel mee weg'.

Ongelijke man- vrouwverhoudingen

In de gesprekken kwam herhaaldelijk naar voren dat vrouwen minder privileges hebben dan mannen. Over de verdeling van zorg en arbeidstaken kwamen stereotype rolopvattingen naar voren. De ongelijkwaardigheid tussen de seksen lijkt ook diep verankerd in wetgeving en tradities. Wetgeving in Syrië rondom seksueel geweld, abortus en huiselijk geweld pakken meer in het voordeel uit van de man.

Bespreekbaarheid seksualiteit

Aangezien seksualiteit in het algemeen nog steeds voorbehouden lijkt aan het huwelijk, is het thema seksualiteit niet makkelijk bespreekbaar. Tussen mannen en vrouwen en ongehuwden en gehuwden lijkt dit nog lastiger te zijn. Mogelijk dat het opgroeien in sekse gescheiden werelden hier ook aan bijdraagt. Jongen en meisjes zitten over het algemeen tot aan de middelbare school in aparte klassen. Homoseksualiteit en abortus zijn de belangrijkste taboe onderwerpen. Hierop is ook strikte wetgeving in Syrië.

b. Ervaring met seksuele voorlichting in Syrië*Beperkte invulling, weinig kennis en soms ook mispercepties*

In het onderwijs komt seksuele voorlichting bij de vakken biologie of godsdienst soms ter sprake. De voorlichting lijkt bij de geïnterviewden over het algemeen summier te zijn geweest en zich te beperken tot basale anatomische informatie. Een enkeling benoemde ook bredere thema's zoals regels in de relationele omgang en bewaken van seksuele grenzen. Soms spelen familieleden zoals, moeder, broers of vaders een rol in de seksuele voorlichting en opvoeding maar ook dat lijkt geen gemeengoed te zijn. Het is opvallend dat een aantal vrouwen niet is voorbereid op de huwelijksnacht. De geïnterviewde vrouwen blijken weinig kennis te hebben over anticonceptie, zwangerschap en bevalling. Ook bleek er soms sprake van mythes en mispercepties over anticonceptie, het maagdenvlies, soa en homoseksualiteit. Naast formele kanalen zoals het onderwijs, is er ook informatie over seksualiteit beschikbaar op internet (o.a. pornografie), maar dit zijn in de ogen van de geïnterviewden vaak geen geschikte sites.

c. Perceptie van Nederland en verschillen met Syrië

In de gesprekken kwamen drie thema's herhaaldelijk terug als kenmerkend voor Nederland: een open samenleving, gelijkwaardige omgang tussen vrouwen en mannen en de vrijheid rondom relaties en seksualiteit. De eigen cultuur in Syrië typeerden zij meer als een gesloten cultuur, waarbij omzichtig wordt gesproken over seksualiteit, veelal binnen de context van het huwelijk. De man-vrouwverhoudingen zouden in Syrië minder gelijkwaardig zijn, alhoewel er wel degelijk ook respect is voor vrouwen. Dit krijgt alleen een andere uitdrukking en betekenis in het land van herkomst. De vrouwen ervaren overigens wel een dominantere rol van mannen in hun samenleving. Er bleek bij de geïnterviewden soms ook sprake van mispercepties en misvattingen over de seksuele vrije moraal in Nederland. Zo leeft er o.a. het beeld dat alle (jonge) vrouwen meerdere seksuele relaties buiten of voor het huwelijk hebben en iedereen hier zijn gang kan gaan.

d. Wensen en behoeften rondom seksuele voorlichting en opvoeding van Syrische kinderen en jongeren in Nederland

Herhaaldelijk kwam naar voren dat seksuele voorlichting niet op een al te jonge leeftijd moet plaatsvinden. Vooral vrouwen lieten zich hier sterker over uit dan mannen. Sommigen waren ook van mening dat de jongeren zich vooral met onderwijs en leren moeten bezig houden en niet met seksualiteit. Ook de eigen culturele en religieuze normen dat je hier niet over mag praten op jonge

leeftijd, kwam regelmatig terug. In de loop van de gesprekken deed zich hierin een kentering voor. Vrouwen en mannen stonden steeds meer open voor het thema en zagen ook de relevantie hiervan voor jongeren. Dit komt vooral voort uit de persoonlijke bewustwording dat de meesten van hen zelf in hun jeugd nauwelijks seksuele voorlichting hebben genoten. Ze haalden voorbeelden aan over waar ze zelf (vaak in het geheim) op zoek gingen naar informatie over seksualiteit en dat ze uit schaamte niemand om informatie durfden te vragen. Tegelijkertijd vinden ze het van belang dat in de voorlichting rekening wordt gehouden met de Syrische cultuur, normen en waarden en de leeftijd van kinderen. De seksuele voorlichting moet stap voor stap plaatsvinden en niet te snel over alle onderwerpen gaan. Ze willen zelf ook een rol houden in de seksuele opvoeding en dit niet alleen aan school overlaten.

e. Persoonlijke wensen en behoeften aan informatie en ondersteuning bij seksuele gezondheidsthema's

Behoefte aan informatie is groot

Het grootste 'probleem' van mannen en vrouwen met betrekking tot seksuele gezondheid lijkt het gebrek aan betrouwbare informatie hierover te zijn. Deze constatering moet in het licht worden gezien van het taboe om openlijk over seksualiteit en relaties te praten en daarover informatie over in te winnen, zeker voor of buiten het huwelijk. In alle gesprekken met (jonge) mannen en vrouwen blijkt een grote behoefte aan (betrouwbare) kennis op alle seksuele gezondheid thema's. Dit varieert van informatie over het mannelijk en vrouwelijk lichaam, seksuele opwindings, het maagdenvlies bij de vrouw, het ontstaan van een zwangerschap, soa- en hiv-preventie en anticonceptie tot homoseksualiteit. De geïnterviewde vrouwen wilden daarnaast meer weten over beschikbare anticonceptie methoden in Nederland.

Sekse gescheiden groepen

Er was ook een duidelijke voorkeur voor bespreking van deze thema's met leeftijdgenoten in sekse gescheiden groepen. Dan voelen zij zich het meest op hun gemak en ook vrijer. Mannen geven aan dat ze dan minder op hun woorden hoeven te letten. De geïnterviewden stellen het op prijs dat informatie op schrift staat en dat er na afloop ook de mogelijkheid is om vragen te stellen. Voorlichters in Nederland zouden er vooral rekening mee moeten houden dat men niet gewend is om open over seksualiteit te spreken.

Online kanalen

Ook (betrouwbare) online informatie over seksualiteit (zoals bijvoorbeeld Zanzu.be) wordt erg op prijs gesteld, liefst in meer talen (ook in Arabisch). De geïnterviewden waren niet vertrouwd met informatieve sites over seksualiteit in hun eigen land. Dergelijke sites worden snel geassocieerd met pornografie of seksuele activiteit. Men zag na een toelichting, wel de waarde in van dergelijke educatieve sites. Vooral het feit dat je anoniem betrouwbare online informatie kunt vinden over seksualiteit zonder dat anderen dit kunnen zien, wordt als waardevol gezien. Wel is het van belang de informatie af te stemmen of toe te spitsen op verschillende doelgroepen. Jongeren of zwangere vrouwen hebben andere informatie nodig dan bijvoorbeeld ouders of mannen. Daarnaast is het van belang om in beeld en tekst niet te expliciet en te open materiaal te gebruiken. Anders is de informatie niet voor iedereen geschikt.

Aanbevelingen

De conclusies bieden verschillende aanknopingspunten voor de inrichting van seksuele voorlichting, informatievoorziening en ondersteuning. Hierbij is het van belang niet alleen rekening te houden met de leeftijd, levensfase, opleidingsachtergrond en behoeften en ervaringen van Syriërs zelf maar ook te kijken naar een goede aansluiting bij de Nederlandse context, seksuele rechten, omgangsvormen, waarden en normen. Het is niet onwaarschijnlijk dat een aantal aanbevelingen ook van toepassing zijn op andere groepen migranten en/of vluchtelingen. Tijdens de focusgroep gesprekken bleek dat gesprekken over seksualiteit zeker mogelijk zijn mits er rekening wordt gehouden met bepaalde randvoorwaarden.

In de aanbevelingen wordt onderscheid gemaakt tussen seksuele voorlichting (op school of bijeenkomsten buiten school), seksuele opvoeding (thuis) en online informatie over seksualiteit).

Inrichting van seksuele voorlichting of informatie bijeenkomsten over seksualiteit aan Syriërs

- Houd rekening met het feit dat praten over seksualiteit in gemengde groepen niet vanzelfsprekend is. Kies in eerste instantie voor sekse-homogene groepen en scheiding van gehuwde en ongehuwde deelnemers en besteed veel aandacht aan het creëren van randvoorwaarden voor een veilige leeromgeving.
- Houd rekening met gender- en cultuurgevoelige issues en kies voor een veilige insteek. Gebruik bijvoorbeeld de termen 'relaties en gezondheid' of 'weerbaarheid' in plaats van 'seksualiteit'.
- Er is veel behoefte aan informatie over alle onderwerpen op het terrein van seksualiteit. Bied de informatie gedoseerd aan en stel niet te hoge doelen. Sluit aan bij hun kennis niveau, levensfase, leefstijl en behoeften en wensen. Bied veel ruimte voor dialoog en discussie, gebruik participatieve werkvormen en bied gelegenheid om vragen te stellen.
- Syriërs willen graag leren van de Nederlandse samenleving, maar zijn opgegroeid met soms andere seksuele waarden en normen. Wees extra alert op bepaalde mispercepties of aannames over de Nederlandse samenleving en hardnekkige mythen of denkbeelden over seksuele thema's en man vrouw verhoudingen.
- Heb begrip voor de sociaal culturele context waarin Syriërs zijn opgevoed en opgegroeid. Bekritiseer hun sociaal culturele context (waarden en normen) niet, blijf geïnteresseerd, en laat zien hoe zij de brug kunnen slaan naar de Nederlandse samenleving. Maak hen wegwijs in de Nederlandse cultuur, wijs hen op de seksuele rechten en mensenrechten, omgangsvormen, seksuele waarden en normen. Laat ook zien dat de Nederlandse samenleving heel divers is.
- Informeer hen over de reikwijdte van seksuele en relationele vorming. Deze strekt verder dan preventie van seksuele risico's zoals soa, aids of zwangerschap. Seksuele vorming richt zich ook op veranderingen in de puberteit, verliefdheid en relatievorming, vrouwelijk en mannelijk lichaam, gendergelijkheid, acceptatie seksuele diversiteit, seksuele weerbaarheid, voorbereiding op seksuele contacten en plezierige seksualiteit.
- Veel Syriërs zijn van huis uit niet vertrouwd met onze positieve en open insteek van seksualiteit en vroege relationele seksuele vorming aan kinderen en jongeren. Er heerst veelal een diepgewortelde angst dat seksuele vorming jongeren aanzet tot seksuele activiteit. Laat ook zien dat deze angst niet terecht is, leg de doelen uit van seksuele vorming en informeer hen over de seksuele ontwikkeling en gezondheid van jongeren in Nederland.
- Evalueer na afloop de bijeenkomsten met de deelnemers en wijs hen op betrouwbare informatiebronnen en/of deel schriftelijke informatie uit. Laat weten welke hulp- en zorginstellingen er zijn bij seksuele problemen of vragen.

Ondersteuning ouders bij seksuele opvoedingsvragen

- Ouders kunnen een belangrijke rol spelen in de seksuele opvoeding van kinderen. Syriërs zien voor zichzelf hierin ook een rol weggelegd. Syrische ouders missen echter voorbeelden vanuit hun eigen thuissituatie of jeugd. Laat zien hoe andere ouders deze rol op zich nemen en geef handvatten hoe je het gesprek met kinderen hierover kunnen aangaan. Organiseer bijvoorbeeld met de gemeente mogelijkheden om met ouders in gesprek te gaan over dit onderwerp. Sleutelpersonen met een Syrische/Arabische achtergrond kunnen hierbij mogelijk een verbindende rol spelen.

- Laat zien hoe de seksuele ontwikkeling van kinderen verloopt en hoe je kunt aansluiten op deze ontwikkelingsfasen. Een warm opvoedingsklimaat en een open opvoedingscultuur is een belangrijke beschermende factor voor gezond seksueel gedrag van kinderen op latere leeftijd.
- Houd rekening met de betekenis die ouders zelf geven aan seksualiteit en wat ze willen meegeven aan jongeren. Vraag hen zo mogelijk over hun eigen seksuele opvoeding te vertellen en wat ze hierin zelf hebben gemist of gewaardeerd. Laat ook zien wat in Nederland gangbare normen en waarden zijn.
- Vraag naar en sluit aan bij eventuele zorgen over het opgroeien van hun kinderen in een seksueel vrijere samenleving zoals Nederland. Laat zien dat in Nederland jongeren vrij zijn in partnerkeuzen, relatievorming en seksualiteit, maar dat dit 50 jaar geleden ook anders was.
- Er zijn veel Syrische alleenstaande jongemannen die als eerste in Nederland zijn aangekomen en al kennis gemaakt hebben met de Nederlandse samenleving. Sommigen hebben hierbij ook ervaring opgedaan met de seksuele vrijheden in Nederland. Als het gezin herenigd wordt en ouders weer het gezag hebben over hun kinderen, kan dit soms tot spanningen en conflicten leiden. Maak duidelijk dat je daar als ouder niet alleen voor hoeft te staan en dat er organisaties zijn waar je daarvoor terecht kunt, zoals het Centrum voor jeugd en gezin. Verwijs zo mogelijk naar plaatselijke organisaties die daarvoor (ook) in cultureel en religieus opzicht zijn toegerust en bijvoorbeeld werken met sleutelpersonen met een migratie-achtergrond.
- Laat weten dat jongeren in Nederland seksuele voorlichting krijgen in het onderwijs maar dat ook ouders hierin een rol hebben. Veel jongeren vinden het fijn als ze ook bij hun ouders terecht kunnen als ze vragen of problemen hebben op seksueel of relationeel gebied.

Online informatie

- Er is grote behoefte aan online (anoniem beschikbare) informatie over seksualiteit. Toegang tot online informatie wordt als veilig ervaren mits dit een betrouwbare bron is en er (zeker als het gaat om jongeren) niet wordt aangezet tot seksuele activiteit.
- Informeer Syriërs over betrouwbare online bronnen over seksualiteit zoals Zanzu.be waarbij teksten ook in het Arabisch te lezen en te horen zijn.
- Geef toelichting over het gebruik van expliciet beeldmateriaal en laat zien wat verschil is met pornografisch materiaal.

Bruggen slaan

Het verdient aanbeveling om te onderzoeken of Syriërs zelf ook een rol kunnen en willen vervullen in de voorlichting of informatie bijeenkomsten over seksualiteit en seksuele gezondheid. Zij kunnen een belangrijk rolmodel zijn en vanuit eigen taal en leefwereld de brug slaan tussen verschillende culturen. Wel moeten we er rekening mee houden dat de onderwerpen gevoelig liggen in de gemeenschap en dat vrouwen of mannen die hierin hun nek uitsteken mogelijk risico's lopen. Zij moeten zich ook gesteund weten door hun partner en of omgeving en hiervoor gefaciliteerd worden.

Bronnen

1. Haker, F., Muijsenbergh, van, den, M., Torensma M., Berkum van M., Smulders, E., Looman, B., Wieringen, van, J., Bloemen, E., Bokhoven, van, R. Kennissynthese gezondheid van nieuw-komende vluchtelingen en indicaties voor zorg, preventie en ondersteuning. Utrecht: Pharos 2015
2. NPO juni 2016 Voor het eerst meer dan 60 miljoen mensen op de vlucht.
3. Factsheet: seksuele en reproductieve gezondheid en rechten in Syrië. Utrecht: Rutgers 2016
4. <http://www.werkwijzervluchtelingen.nl/feiten-cijfers/aantallen-herkomst.aspx>
5. Mulders, J.& Tuk, B. *Syrische nieuwkomers in de gemeente*. Utrecht: Pharos (2016) COA, maart 2016- Site SER
6. <http://www.gelderlander.nl/default/anwar-burgert-in-mannenrechten~a1a9c84d/>
7. <http://www.gelderlander.nl/anwar/anwar-burgert-in-de-liefde~aaabb347/>

Bijlage 1   Topiclijst Gesprekken over relaties en gezondheid met Syrische (jonge) mannen en vrouwen

Uitleg Rutgers

Rutgers doet onderzoek naar relaties en gezondheid. Dit doen zij om het onderwijs en de zorg beter te maken.

Waarom wil Rutgers met Syriërs praten?

Rutgers wil dat het onderwijs en de zorg aansluit bij de wensen en behoeften van iedereen die in Nederland woont. Syriërs in Nederland horen daar ook bij. Daarom wil Rutgers met Syrische mannen en vrouwen in gesprek over relaties en gezondheid. Rutgers wil weten wat Syrische mensen belangrijk vinden. Daarom zitten jullie hier. Jullie weten hoe t zit; jullie zijn de ervaringsdeskundigen. Zo kunnen we het onderwijs en de zorg voor Syriërs verbeteren. Deze gesprekken zijn dus erg belangrijk voor alle Syriërs die in Nederland wonen! En ook voor hun kinderen. Uiteindelijk is het doel (jonge) Syriërs te helpen bij het maken van veilige en gezonde keuzes op het gebied van relaties en gezondheid.

Wie zijn wij? Kennismakingsrondje alle aanwezigen.

Introductie: naam, leeftijd, opleiding, onze privé achtergrond o.a. samenlevingsvorm, eventuele kinderen etc. en beroep.

Belangrijk:

De gesprekken met Rutgers zijn anoniem en vertrouwelijk. Dit betekent dat je je naam nergens op hoeft te schrijven, en dat niemand zal weten dat jij hebt meegedaan. Ook komt niemand te weten wat jij gezegd hebt.

Bij de start van het gesprek maken we ook altijd afspraken over geheimhouding van de deelnemers in de groep naar elkaar toe. We willen met jullie afspreken dat we de dingen die jullie hier met elkaar delen geheim zijn en niet met naam en toenaam aan anderen worden doorverteld. Absoluut geen dingen die schadelijk zijn voor anderen. Mee eens? Zijn er nog andere afspraken die jullie willen toevoegen?

Waar gaan de gesprekken over?

Rutgers wil graag praten over de volgende onderwerpen:

- Leren en praten over relaties en gezondheid
- Relaties en vriendschap tussen mannen en vrouwen
- Verschillen en overeenkomsten tussen mensen in Nederland en Syrië
- Behoeftte aan informatie over relaties en gezondheid

IJsbreker

Wat is het gekste dat je in Nederland tot nu toe heb meegemaakt? Wat is het gekste wat je meemaakte/ hoorde over relaties en gezondheid .... en seksualiteit?

Leren en praten over relaties en seksualiteit

Waar/ van wie?

Voorlichting over anticonceptie en soa

Heb je (op school, van hun ouders, of anders) informatie gekregen over anticonceptie/ soa?

- In welk jaar/hoe oud was je toen?
- Wat weet je hier nog van?
- Wat was het belangrijkste wat je daarover hoorde? Welke boodschappen kreeg je te horen?
- Zijn er dingen die je eventueel hebt gemist of wat vond je goed?

Praten over anticonceptie/ soa's/seksualiteit: kan dat?

In hoeverre kan je praten over anticonceptie/soa's/seksualiteit? Met wie wel met wie niet? Wanneer wel/wanneer niet?

Zijn er dingen rond anticonceptie/ soa's/seksualiteit waar je niet over kan praten in je eigen samenleving? (taboes)

Welke boodschappen over de rollen van mannen en vrouwen kreeg je van huis uit mee?

Wat hoorde je vanuit je opvoeding over de rollen van mannen en –vrouwen? Waren er dingen die mannen wel mochten en vrouwen niet of anders om? En als mannen of vrouwen zich anders gedroegen dan wat de norm was, wat gebeurde er dan?

Relaties en vriendschap tussen mannen en vrouwen

Hoe gaan jongens en meisjes en mannen en vrouwen met elkaar om, zijn daar (gedrags) regels voor? Praat je over seksualiteit/ anticonceptie/soa als je nog niet getrouwd bent en met wie wel en wie niet?

Jongeren en relaties en seksualiteit

- o Mogen jongeren (m/v) relaties hebben en seksueel actief zijn vanuit de traditie/ religie/cultuur? Hoe gaan jongeren daar mee om?
- o Welke anticonceptiemiddelen zijn in Syrië bekend/ welke wel/niet? Hoe kom je in Syrië aan anticonceptie als jongere/jong volwassenen (m/v). Is abortus toegestaan? Is er abortushulpverlening voor jongeren of hulpverlening bij seksuele problemen?
- o Wat zijn de belangrijkste knelpunten rond relaties seksualiteit onder Syrische jongeren/jong volwassenen Zijn er verschillen daarin tussen jongens en meisjes?

Verschillen en overeenkomsten tussen mensen in Nederland en Syrië**Hoe kijk je aan tegen de Nederlandse samenleving, omgang met (tussen) jongens en meisjes/mannen en vrouwen?**

- Wat zijn volgens jullie de verschillen en overeenkomsten rond het praten over anticonceptie, soa en seksualiteit?

Behoeftte aan informatie over relaties en gezondheid**Wat zijn jullie wensen en behoeften rond kennis, informatie over seksuele omgangsvormen**

Over welke onderwerpen willen jullie meer weten?

Bijvoorbeeld:

geboorteregeling waaronder anticonceptie/soa/hiv bescherming/grensoverschrijding/seksuele diversiteit/vgv.

Wat hebben jullie nodig en hoe?

Bijv. boekjes, websites

In welke talen?

We laten een voorbeeld zien van een website voor anderstaligen: Zanzu (één thema:: anticonceptie)

- o Is dit een handige website voor jullie om te gebruiken?
- o Voor de huisarts of de verloskundigen om uit te leggen
- o In groepsvoorlichting
- o Zijn er nog andere thema's die jullie zouden willen bekijken

Welke tips hebben jullie voor ons om de informatie en zorg naar jongeren van Syrische herkomst hier in Nederland te verbeteren?